

Språk og kommunikasjon på bygge- og anleggsplasser

Mangel på kommunikasjon i bygge- og anleggsbransjen kan være en betydelig sikkerhetsrisiko. Spesielt når det er mange utenlandske arbeidstakere og virksomheter.

Arbeidstakere fra ulike land behersker ikke hverandres språk og kjenner ikke hverandres kulturer. Dette stiller ekstra store krav til arbeidsgiverne med hensyn til systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid. Arbeidsgiver må derfor sørge for sikkerhetsopplæring på et språk arbeidstakerne forstår og god sikkerhetskommunikasjon.

Arbeidsgivere må ta hensyn til kommunikasjonsutfordringer i planleggingsfasen og i gjennomføringsfasen av bygge- og anleggsarbeidet.

Krav til språk og kommunikasjon på bygge- og anleggsplasser

Regelverket har ingen direkte krav om norskkunnskaper, men opplæring, instruksjon og skriftlige instruksjoner skal gis på et språk mottaker forstår. Et minimum av felles språkkunnskaper kreves når det er nødvendig for å ivareta sikkerheten.

Krav til språk og kommunikasjon på arbeidsplassen er regulert flere steder i lovverket. Lovverket stiller få krav til kommunikasjonsform, men har likevel noen krav om språk og skriftlighet.

Byggherreforskriften

Byggherreforskriften beskriver pliktene som de ulike aktørene har i en bygge- eller anleggsprosess. Arbeidsgiveren skal informere arbeidstakerne og verneombud om alle tiltak som skal treffes om sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- eller anleggsplassen, og det på en forståelig måte. Byggherren skal sørge for at hensynet til sikkerhet, helse og arbeidsmiljø på bygge- eller anleggsplassen blir ivaretatt og skal sikre at blant annet arbeidsgiverens plikt i henhold til denne forskriften blir gjennomført. Byggherren har derfor også et viktig medansvar for å sikre god nok kommunikasjon på bygge- eller anleggsplassen.

Arbeidsmiljøloven

Arbeidsmiljøloven pålegger arbeidsgiver å sørge for et systematisk helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid i samarbeid med arbeidstakerne og deres tillitsvalgte.

Arbeidstakerne skal gjøres kjent med potensielle ulykkes- og helsefarer å få nødvendig opplæring. Ved utføring av arbeid som kan innebære særlig fare for liv eller helse, skal det utarbeides en skriftlig instruks om hvordan arbeidet skal utføres og hvilke sikkerhetstiltak som skal iverksettes.

Når det er nødvendig for å ivareta sikkerheten, skal arbeidstakere som ikke forstår norsk gis den informasjonen som står i instruksjonen på et språk som de forstår.

Arbeidsmiljøforskriftene

Arbeidsmiljøforskriftene stiller gjennomgående krav til opplæring av og informasjon til arbeidstakere, og arbeidsgiver skal forsikre seg om at arbeidstakerne har fått nødvendig kunnskap og ferdigheter. Opplæringen skal gjentas når det er nødvendig og skal gis på et språk som arbeidstakerne forstår. Løpende informasjon om risikofaktorer i arbeidet skal utformes på en måte som er forståelig for den enkelte arbeidstaker. Hva som er forståelig er individuelt, og om nødvendig må informasjon gis på ulike språk.

Ved farer som ikke kan unngås ved andre tiltak skal arbeidsgiver sørge for sikkerhetsskilting og signalgiving. Når sikker utførelse av arbeid krever signalgiving i form av muntlige anvisninger, kan arbeidsgiver bare benytte arbeidstakere som forstår anvisningene som gis. Arbeidsgiver må sørge for at arbeidstakerne har gode kunnskaper i det språk som brukes, slik at de er i stand til å uttale og forstå den talte beskjeden på en riktig måte.

Arbeidsgiver skal sørge for at arbeidsutstyr er merket med nødvendige advarsler og opplysninger for sikker bruk. Ved merkingen skal det brukes anerkjente symboler eller tekst på norsk. Hvis det er nødvendig, skal det brukes et annet språk som er forståelig for arbeidstakerne.

Produsenter har også et ansvar når det gjelder språk. Arbeidsutstyr skal leveres med nødvendig og lett forståelig bruksanvisning på norsk, og omfatte opplysninger om transport, oppstilling, montering, bruk og vedlikehold. Når en arbeidstaker som ikke forstår norsk skal bruke arbeidsutstyret, må arbeidsgiver vurdere å gjøre aktuelle deler av bruksanvisningen tilgjengelig på et språk arbeidstakeren forstår.

Virksomheter som har helsefarlige kjemikalier skal opprette et stoffkartotek. I Norge skal stoffkartoteket være på norsk. Da kan det være nødvendig også å gi opplysningene på et annet språk, slik at arbeidstakere som ikke behersker norsk også kan forstå innholdet. De skal kunne vite om et kjemisk produkt er skadelig, og hva de skal gjøre om de blir eksponert for det.

Beholdere og emballasje for farlige kjemikalier skal være forsvarlig merket. Selv om merking og advarsel på kjemikalier skal være på norsk, må arbeidsgiver også vurdere merking på andre språk i tillegg om han har utenlandske arbeidstakere.

Bedriften må hele tiden spørre seg: Når blir kommunikasjon en sikkerhetsrisiko? Når det er ansatte eller innleide med forskjellige språk og kultur bør bedriften ha retningslinjer på dette området.

Hvordan forventes de ulike aktørene på bygge- eller anleggsplassen å følge opp regelverket?

Før arbeidet settes i gang

Denne fasen omfatter både prosjekteringsfasen, og de enkelte virksomhetenes planlegging i gjennomføringsfasen.

Byggherren

Byggherren har ansvar for å utarbeide en plan for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø – en SHA-plan. Denne skal inneholde spesifikke tiltak for å redusere risiko. Risiko som følge av manglende kommunikasjon kan være forårsaket av byggherrens valg, for eksempel ved at oppdrag gis til entreprenører med ulike arbeidsspråk. Den enkelte entreprenør kan også bringe inn risiko ved bruk av arbeidskraft med ulike arbeidsspråk. Det er den som bringer inn risiko som har ansvar for å utarbeide spesifikke tiltak.

Byggherren bør i tilbudsunderlaget stille krav om at arbeidsgiverne skal beskrive tiltak for å unngå at manglende felles språkkunnskaper skal gi økt sikkerhetsrisiko. Disse tiltakene kan byggherren så innarbeide i SHA-planen.

Byggherren sørger for å

- vurdere om organisasjonsmodellen (entrepriseformen) medfører potensielle språkutfordringer
- innarbeide tiltak mot risikoforhold som avdekkes under planlegging og prosjektering i tilbudsgrunnlaget

Arbeidsgiveren

Arbeidsgiveren skal planlegge sitt arbeid før oppstart. Viktige forhold er blant annet bemanning, for eksempel bruk av utenlandsk arbeidskraft. Da skal arbeidsgiveren kartlegge arbeidstakernes språkkunnskaper og sørge for at alle, inkludert innleide, har nødvendig opplæring. Arbeidsgiveren må sette inn tiltak slik at manglende kommunikasjon ikke medfører økt risiko når de skal i gang med arbeidet. Arbeidsgiver kan blant annet

- tilby opplæring i norsk språk
- styrke sikkerhetskulturen og språkutviklingen gjennom å integrere fremmedspråklige i ulike arbeidsgrupper
- innføre fadderordninger for bedre integrering
- adskille arbeidsoperasjoner slik at det bare er arbeidstakere som forstår hverandre som jobber sammen.

Uavhengig av hvilket språk arbeidstakerne behersker, skal arbeidsgiver sikre at de ansatte har tilstrekkelig informasjon, kunnskap og opplæring slik at arbeidet kan utføres på en sikkerhetsmessig riktig måte.

Eksempler på områder der arbeidsgiveren bør vektlegge god kommunikasjon:

- arbeidsbeskrivelsen
- HMS-rutinene
- verneprotokollene
- produktopplysningene
- bruksanvisningene for verktøy og arbeidsutstyr
- stoffkartoteket

Arbeidsgiver skal også ha rutiner for hvordan all nødvendig informasjon, skriftlig og muntlig skal gis i tilfelle det oppstår skader og/eller ulykker slik at korrekt medisinsk behandling kan gis.

Utsendte arbeidstakere

Utenlandske arbeidsgivere som sender arbeidstakere til Norge for å utføre tjenester skal sikre at disse har et fullt forsvarlig arbeidsmiljø mens de jobber her. Om nødvendig må de få informasjon og opplæring for å kunne jobbe sikkert. Den som engasjerer en utenlandsk virksomhet, bør avtale med den utenlandske arbeidsgiveren hvordan en skal sikre at ikke manglende felles språk gir en sikkerhetsrisiko.

Utførelsesfasen

Denne fasen omfatter selve bygge- eller anleggsarbeidet.

Byggherre

Byggherren skal sørge å følge opp risikoforholdene i SHA-planen. Byggherren skal også oppdatere planen ved behov. Dette inkluderer nye spesifikke tiltak hvis risikobildet på arbeidsplassen knyttet til språkutfordringer endrer seg i stor grad.

Arbeidsgiver - utførelse

Den enkelte arbeidsgiver har hovedansvaret for at arbeidstakerne har et forsvarlig arbeidsmiljø. Når det er ansatte med forskjellig språk, må sikkerhet ivaretas på en slik måte at språkforskjeller ikke er til hinder for sikkert og godt arbeid.

Det er flere veier å gå for å få til dette:

- oversette rutiner/sjekklistene til et språk den ansatte behersker
- stille krav til språkkunnskaper, eksempelvis ved innleie eller utsetting av oppdrag
- bruk av tolk, eksempelvis ved utarbeiding av sikker jobbanalyser (SJA)

Der det foregår arbeidsoperasjoner med risiko for alvorlige hendelser, skal arbeidsgiver sikre at alle involverte kan oppfatte faresignaler og handle riktig for å unngå uønskede hendelser. Ved slike arbeidsoperasjoner skal alle involverte ha tilstrekkelig felles språkkunnskaper slik at muntlige beskjeder både kan gis og forstås.

Eksempler på slike arbeidsoperasjoner er:

- arbeid hvor det håndteres hengende last, elementer, forskalingslemmer o.l.
- kommunikasjon med kran- og maskinførere
- arbeid med sprengnings- og eksplosjonsfare
- arbeid med farlige kjemikalier

Arbeidsgiver må håndtere risiko knyttet til språk i sin internkontroll. Dette gjelder særlig dersom risiko ved språk ikke er ivaretatt i SHA-planen.

Arbeidsgiver har også plikter overfor andre enn sine egne arbeidstakere, inkludert innleide arbeidstakere eller selvstendige, når de utfører arbeidsoppgaver i tilknytning til arbeidsgivers aktivitet eller innretning på arbeidsplassen. De skal kunne utføre sitt arbeid like sikkert som arbeidsgivers egne ansatte, inkludert spesifikke tiltak for å unngå at språkutfordringer gir økt risiko.

Innleier og utleier

Innleier skal sørge for å gi innleide nødvendig opplæring og innføring i relevante interne rutiner. Opplæring må gis på et språk de innleide forstår.

Utleier av arbeidskraft (bemanningsforetak, ev. produksjonsvirksomhet) har arbeidsgiveransvaret for sine arbeidstakere. Utleier har ansvaret for at innleier sikrer arbeidstakerne på samme måte som sine egne, og ut fra de enkelte arbeidstakernes språkkunnskaper. Innleide arbeidstakere skal gis informasjon og få opplæring på et språk de forstår. Dette innebærer at utleier må avtale med innleier hvordan dette skal ivaretas.

Arbeidstaker

Arbeidstakerne skal medvirke for å unngå at manglende kommunikasjon øker risikoen for skader og ulykker. Dette kan innebære en plikt til å:

- delta i bedriftens språkopplæring
- sette seg inn i og følge rutiner (for eksempel internkontrollrutiner)
- melde avvik og komme med innspill til forbedringstiltak
- si ifra hvis manglende kommunikasjon er en risiko

Arbeidstakere som har til oppgave å lede eller kontrollere andre arbeidstakere, eksempelvis bas, arbeidsleder, eller formann, skal påse at hensynet til sikkerhet og helse blir ivaretatt under planleggingen og utførelsen av arbeidsoppgavene som hører under eget ansvarsområde. Dette innebærer å kunne kommunisere godt med de som vedkommende leder. Hvis arbeidstakeren ikke kan kommunisere godt nok på samme språk som de han leder er det behov for at noen oversetter viktig informasjon.

Samordning mellom aktørene

Hovedansvar knyttet til språkproblematikk ligger hos den enkelte arbeidsgiver, men på bygge- og anleggsplasser arbeider gjerne flere virksomheter sammen. Hovedbedriften har ansvaret for samordningen av de enkelte virksomhetenes helse-, miljø- og sikkerhetsarbeid. Når kommunikasjonen mellom virksomhetene ikke er god nok, må hovedbedriften påpeke dette overfor de aktuelle virksomhetene, som igjen skal sørge for at manglende kommunikasjon ikke utgjør en risiko.

Regelverk

Krav til språk og kommunikasjon på arbeidsplassen er regulert flere steder i lovverket. Viktigst er:

[**Byggherreforskriften § 19 om informasjonsplikt**](#)
